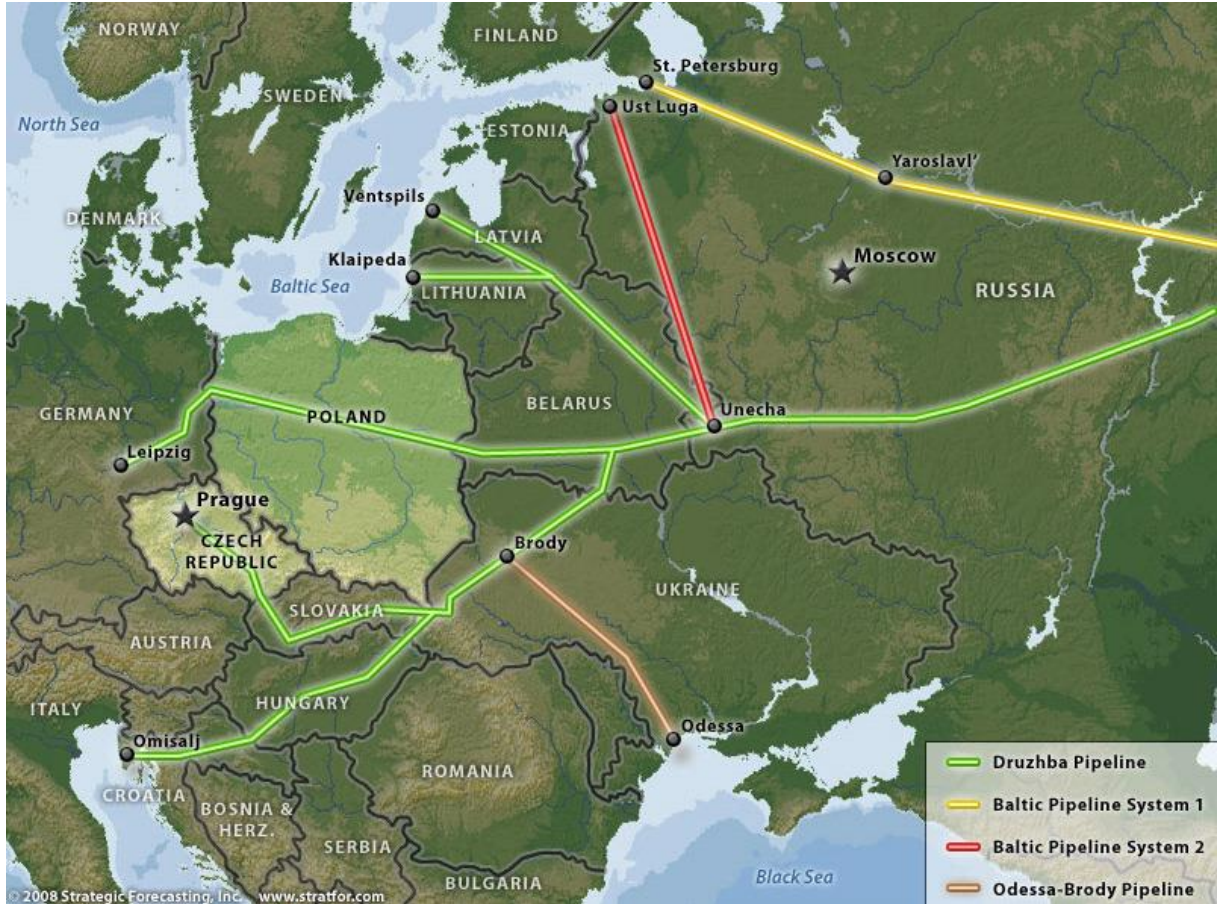

AB ile RF Arasında Karşılıklı Bağımlılığı Oluşturan Faktör: Enerji

RF'nin petrol rezervleri dünya petrol rezervlerinin %6.4'ünü oluşturmaktadır. RF; Venezuela (%17,6), Suudi Arabistan (%15,4), Kanada (%10), İran (%9,3) ve Irak (%9)'tan sonra dünyanın en geniş petrol rezervlerine sahip ülkedir. Hâlihazırda dünya petrol üretiminin %12,2'sini RF sağlamaktadır. RF; ABD (%13,4) ve Suudi Arabistan (13,4)'dan sonra dünyanın en fazla petrol üreten ülkesidir. Dünya petrol ihracatının %13,2'si RF tarafından yapılmaktadır ve bu veri Moskova'yı listesinin ilk sırasına taşımaktadır. RF petrol ihracatının yaklaşık %72'sini AB'ye, % 15'ini Çin'e, %7'sini Orta Asya ülkelerine ve %6'sını da ABD'ye yapmaktadır. AB ve Çin Moskova'nın petrol ihracatında önemli bir yere sahip iki müşteridir. AB petrol ithalatının %31,7'sini RF'den yapmaktadır. RF tarafından Avrupa'ya ihraç edilen petrol, boru hatları ve petrol tankerleri kullanılarak Avrupa pazarına ulaştırılmaktadır.

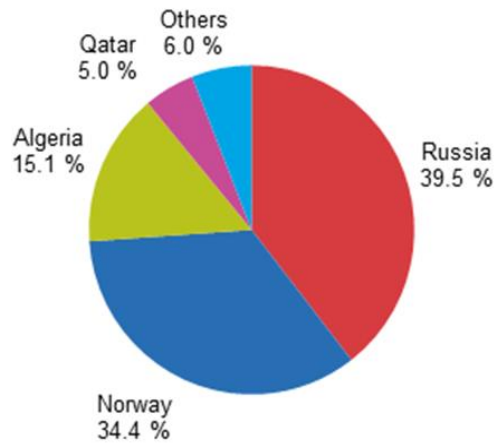
RF'den AB'ye Ulaşan Petrol Boru Hatları

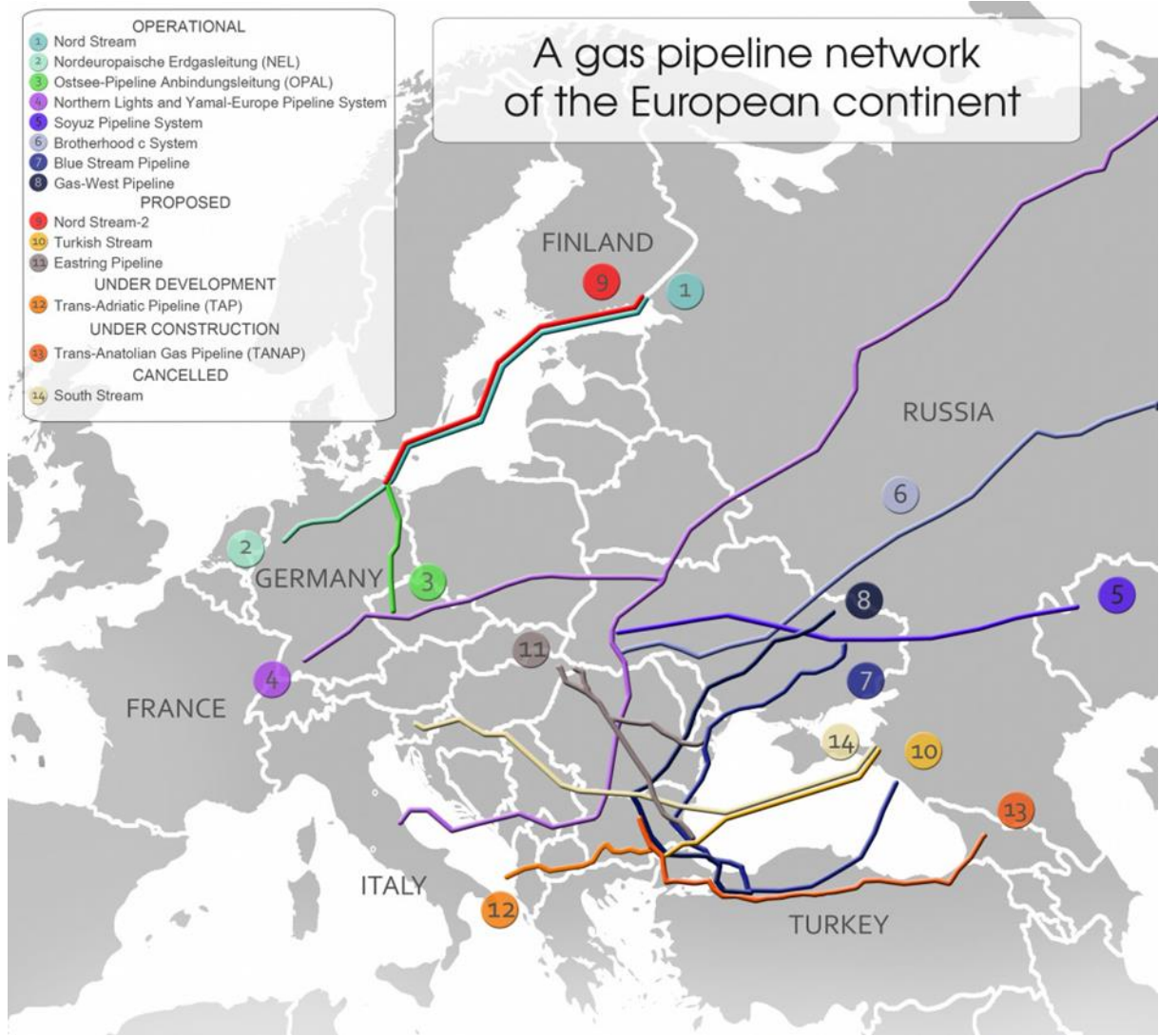
Petrol boru hatlarının geçtiği transit ülkelerle RF arasındaki ilişki (özellikle Ukrayna, Polonya ve Baltık ülkeleri) enerji güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Bununla birlikte petrol tankerleri kullanılarak yapılan petrol ticareti ise Karadeniz, Türk Boğazları, Akdeniz ve Baltık denizinin güvenliğini önemli hâle getirmektedir. Bu noktada Novorosisk, Odessa ve Ust Luga (Baltık kıyısında) limanlarının güvenliği de ön plana çıkmaktadır. RF'nin Kafkasya'yı kontrol altına alma çabaları, Ukrayna (Odessa, Kırım, Dobass) müdahaleleri ile Baltık'ta yaşanan rekabet enerji güvenliği ile de doğrudan bağlantılı jeopolitik problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

RF'nin doğalgaz rezervleri ise dünya doğalgaz rezervlerinin %17,3'ünü oluşturmaktadır. RF; İran (%18)'dan sonra dünyanın en geniş doğalgaz rezervlerine sahip ülkedir. Hâlihazırda dünya doğalgaz üretiminin %16,3'ünü RF sağlamaktadır. RF; ABD (%21,1)'den sonra dünyanın en fazla doğalgaz üreten ülkesidir. Dünya doğalgaz ihracatının %18,9'u RF tarafından yapılmaktadır ve bu veri Moskova'yı listesinin ilk sırasına taşımaktadır. RF doğalgaz ihracatının %75'ini AB'ye ve %15'ini de Türkiye'ye yapmaktadır. Hâlihazırda Çin'e yapılan doğalgaz ihracatı toplam ihracatın %8'i kadardır. RF ile Çin arasında 2014 yılında değeri 400 milyar dolar olan doğalgaz ticaret antlaşması yapılmıştır. Bu konuda Gazprom şirketi tarafından alt yapı çalışmaları devam ettirilmektedir. RF doğalgaz konusunda alternatif pazarlar oluşturmak için stratejik girişimlerde bulunmaktadır. Kısa vadede RF'nin doğalgaz ihracatında Çin'in önemli bir yere sahip olması beklenmektedir. Hâlihazırda Çin ihtiyacı olan doğalgazın önemli bir bölümünü Türkmenistan'dan temin etmektedir.

AB'nin doğalgaz ihtiyacını karşılama noktasında RF en önemli kaynak ülke konumundadır. AB doğalgaz ithalatının %39,5'ini RF'den yapmaktadır.

AB petrolde olduğu gibi doğalgazda da RF'nin en önemli ve büyük müşterisidir. Rus doğalgazı çeşitli boru hatları kullanılarak AB pazarlarına taşınmaktadır.

Petrol boru hatlarının geçtiği güzergâhlarda olduğu gibi doğalgaz boru hatlarının geçtiği güzergâhların güvenliğinin sağlanması konusu da önemli bir jeopolitik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Enerji konusu devletlerarası ilişkileri belirleyen stratejik nitelikli bir konu olduğu için; enerji kaynak alanlarının güvenliğinin sağlanması, bu enerji kaynaklarının hangi güzergâhlar kullanılarak uluslararası pazarlara aktarılacağı, enerji nakil hatlarının güvenliği, transit ülkelerin durumları ve potansiyel pazar alanlarının ekonomik istikrarı ve güvenliğinin sağlanması konuları uluslararası ilişkileri etkileyen temel parametreler olarak ön plana çıkmaktadır. Enerji kaynaklarına sahip ülkelerin güvenli pazarlar ve güzergâhlar bulması ve enerji güvenliğini sağlamak için pazar çeşitliliği sağlamanın önemli olduğunu değerlendiriyoruz. Yine enerji kaynaklarına ihtiyaç duyan ülkelerin ise kaynak çeşitliliği ve tedarik noktası çeşitliliği sağlayarak enerji güvenliklerini arttırabileceklerini değerlendirmekteyiz. Enerji kaynaklarının kesintisiz, istikrarlı, güvenli ve serbest piyasa

koşullarında kaynak ülkelerden pazarlara aktarılması enerji güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Stratejik nitelik taşıyan enerji ihracatı ve ithalatı konusu devletler arasında karşılıklı bağımlılık da yaratmaktadır. Bu bağımlılığı en net şekilde AB-RF ilişkilerinde görmek mümkündür. AB ve özellikle Almanya işleyen ekonomileri için ihtiyaç duydukları petrol ve doğalgazı ağırlıklı olarak RF'den almaktadırlar. Buna karşılık RF'nin en istikrarlı müşterisi ise AB ve özellikle de Almanya'dır. Bununla birlikte petrol ve doğalgaz üretimi ve ihracatından sağlanan gelir RF bütçesinin %36'sını karşılamaktadır ve RF büyümesinin itici gücü enerji ihracatıdır. Avrasya'nın batısında enerji ve ticarete dayalı bu karşılıklı bağımlılık bölgesel güvenliğin sağlanması için de motivasyon kaynağı olmaktadır. Enerji kaynak alanlarının, enerji aktarım hatlarının ve enerji tüketim pazarlarının güvenliği ve istikrarı her iki taraf için de önem kazanmaktadır. Bu noktada bir önceki yazımızda açıkladığımız stratejik nedenlerle ABD'nin RF-AB (özellikle Almanya) arasındaki ilişkileri kontrol altına almak için bir takım stratejik girişimlerde bulunduğunu da görmekteyiz. Özellikle bu noktada enerji nakli konusunda transit ülke olan devletlerin hedef ülke haline geldiği ve bir rekabet alanına dönüştüğünü de görmekteyiz. Baltık ülkelerinde yaşanan gerilim, Ukrayna krizi, Gürcistan yaşanan gelişmeler ile Türkiye üzerinde kurulmak istenen baskı bu stratejik hedeflerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerin enerji konusunu bir silah olarak kullanıp enerjiye ihtiyaç duyan ülkelere baskı kurması ya da enerji ihracatından edinilecek gelire ihtiyacı olan kaynak ülkelere yaptırımlar uygulanarak baskı kurulması her iki taraf için de olumlu sonuç doğurmamaktadır.

RF'nin Baltık ülkeleri ve Polonya üzerinde oluşturduğu baskı karşısında ya da bu ülkelerin tarihi geçmişlerinden dolayı Moskova karşısında ABD'ye dayanma ihtiyacı bölgesel güvenliği olumsuz yönde etkilemektedir. ABD'nin Ukrayna iç siyasetine müdahale etmesi (Turuncu Devrim örneği) buna karşılık RF'nin tedbirler alması ve ikinci defa böyle bir girişimin olması sonucu RF'nin güç kullanarak 2014 yılında Ukrayna'ya müdahale etmesi ve Kırım'ı ilhak etmesi de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bir diğer örnek de yine Ukrayna krizi ile eş zamanlı olarak gelişen Gürcistan'daki Kadife Devrimi'dir. Bu devrim ile ABD Kafkasya'ya etkili bir şekilde girmiş ve RF de buna 2008 yılında güç kullanarak karşılık vermiştir. Bu karşılıklı rekabet bölgesel güvenliği olumsuz yönde etkilediği gibi enerji güvenliğinin sağlanmasını da zorlaştırmaktadır. Transit ülkelerde yaşanan bu jeopolitik rekabet okunurken ABD ya da RF'nin haklılığı konusu üzerinden değil de Türkiye'nin milli menfaatleri neyi gerektiriyor noktasından hareket edilmelidir. Hem bölgesel güvenliğin

sağlanması hem de ekonomik ve enerji güvenliğinin temin edilebilmesi için milli menfaatler doğrultusunda işbirliğinin geliştirilmesinin önemli olduğunu değerlendiriyoruz.

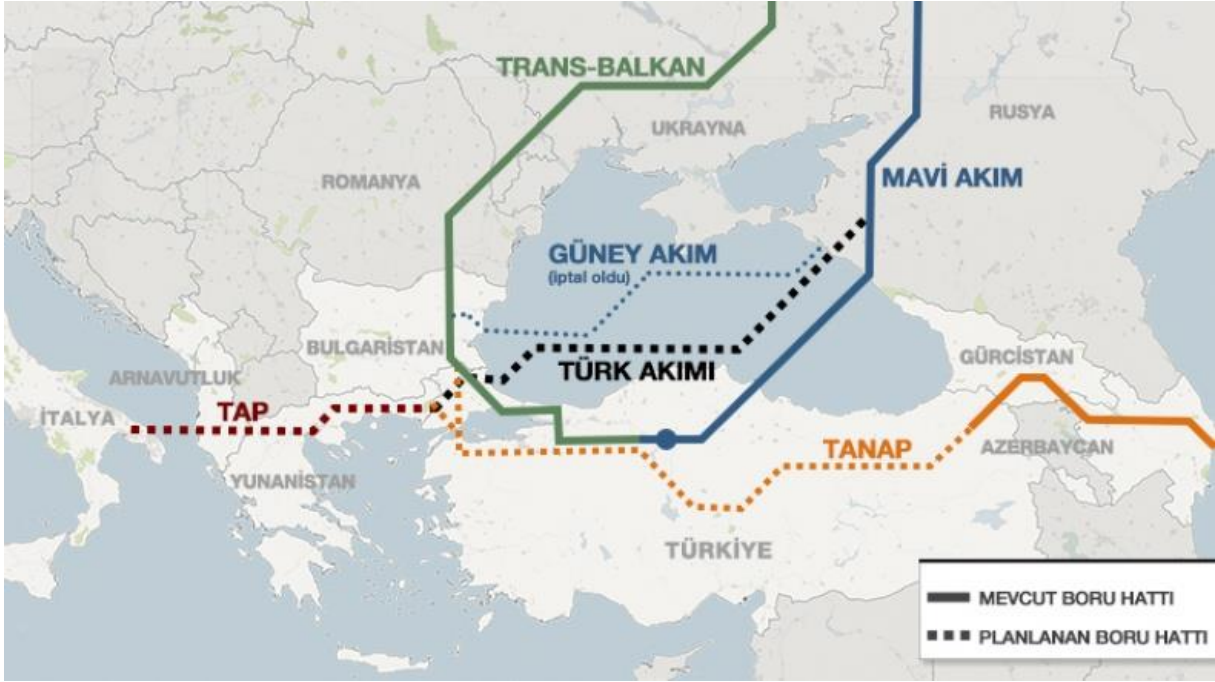
Ukrayna ile ilgili krizler ortaya çıkmaya başlayınca RF Avrupa'ya olan doğalgaz ihracatını kesintisiz gerçekleştirmek amacıyla Ukrayna'yı by-pass eden doğalgaz boru hatları projeleri geliştirmeye başlamıştır. Bu projelerden ilki Kuzey Akım (Nord Stream) projesidir. Kuzey Akım projesi Rus doğal gazını Baltık denizi altından doğrudan Almanya'ya ulaştıran hattır. Bu hat 2011 yılında faaliyete geçmiş ve RF ile Almanya arasında doğrudan doğalgaz ticaretini mümkün kılmıştır. Bu hat ayrıca Almanya üzerinden Orta Avrupa'nın da doğalgaz ihtiyacını karşılaması bakımından önemli bir proje olarak değerlendirilmiştir. Bu hatta paralel olarak Kuzey Akım-2 hattı inşa çalışmaları da başlamış ve söz konusu bu hattın 2019 yılı sonunda devreye sokulması planlanmıştır. Kuzey Akım projesi RF-Almanya arasında enerji konusunda doğrudan ticareti mümkün kılması bakımından önem taşımaktadır. Söz konusu bu hattın inşası ile birlikte Baltık denizinin stratejik önemi daha da artmıştır. Bu kapsamda Polonya ve Baltık ülkelerinde yaşanan ABD-RF rekabetinin tesadüf eseri ortaya çıkmadığını düşünüyoruz.

2004-2014 yılları arasında RF ile Ukrayna arasında yaşanan sorunlar nedeniyle Ukrayna'nın by-pass edilerek doğalgazın Avrupa'ya ulaştırılması için geliştirilen ikinci proje ise Güney Akım projesidir. Bu proje Rus doğalgazını Karadeniz üzerinden Bulgaristan'a ulaştıracak ve oradan da Güney ve Orta Avrupa'ya taşıyacaktır. Kırım'ın ilhakı sebebiyle RF'ye ABD ve bir kısım AB ülkeleri tarafından uygulanan yaptırımlar sonucu Güney Akım projesi gerçekleştirilememiştir. Bununla birlikte ekonomik ve finansal krizle mücadele etmek zorunda olan AB ülkeleri bu projenin finansmanında zorluklar da yaşamışlardır. Daha sonra Türkiye'nin girişimleri sonucu RF ile Türkiye arasında bir mutabakat sağlanmış ve Güney Akımı Türk Akımına dönüştürülerek yapımına başlanmıştır. Türk Akımı projesi Rus doğalgazını Karadeniz üzerinden Trakya'ya ulaştıracak oradan da Güney ve Orta Avrupa'ya taşıyacaktır. Bu projenin kısa vadede devreye girmesi planlanmıştır. Hâlihazırda projenin Karadeniz geçiş ayağı yapım aşamasındadır.

Bu noktada RF-Türkiye arasında enerji bağlamı işbirliğinin gelişmesi açısından önemli bir gelişme daha olmuştur. Türkiye ve Azerbaycan ABD ve AB destekli NABOCCO projesinin yapımından vazgeçmişler ve onun yerine TANAP-TAP projesini geliştirmişlerdir. NABOCCO projesi Hazar Havzası doğalgazının Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden Güney ve Orta Avrupa'ya taşınmasını öngörmekteydi. Bu doğalgaz boru hattı projesi RF'ye olan bağımlılığı azaltmak amacıyla AB tarafından da desteklenmiştir. NABOCCO projesi RF tarafından Güney Akım projesine rakip olarak görülmüş ve karşı çıkılmıştır. AB'nin

içinde bulunduğu ekonomik şartlar projenin gerçekleştirilmesi önündeki engellerden bir diğeri olmuştur. Türkiye NABUCCO yerine Azerbaycan'la birlikte kendi inisiyatifi ile TANAP-TAP projesini geliştirmiştir. Bu proje mevcut hâli ile Güney Akım projesine (yeni hâli ile Türk Akımına) rakip değildir.

Yapımı Devam Eden TANAP-TAP ve Türk Akımı Projeleri

Bu proje RF ile rekabeti değil işbirliğini öngören bir proje olmuştur. Türkiye RF'nin Ukrayna'yı by-pass ederek inşa etmek istediği fakat AB-ABD engeline takılan Güney Akım projesinin Türk Akımı olarak yeniden projelendirilmesini sağlayarak RF ile işbirliği yapmıştır. Türkiye Güney Akım projesine rakip olan NABOCCO projesinin yapımı konusunda ısrarcı olmamış ve Güney Akım projesine rakip olmayacak TANAP-TAP projelerini geliştirmiştir. Türkiye bu noktada RF ile işbirliği yaparak Güney Akımın Türkiye üzerinden geçmesini sağlamış ve Güney Akım projesinin Türk Akımı projesine dönüşmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte RF'nin karşı çıkmayacağı TANAP-TAP projelerini geliştirerek Hazar havzası doğlagazının Avrupa'ya aktarılması noktasında önemli bir kazanç sağlamıştır. TANAP projesinin yapımı devam etmekte olup 2019 yılı sonunda faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Kısacası Türk enerji diplomasisi RF ile rekabeti değil işbirliğini ön gören bir strateji takip ederek kazan-kazan (win-win) ilkesini benimsemiştir.

İptal Edilen ve Birbirine Rakip Olan Güney Akım ve NABUCCO Hatları

Enerji konusu AB-RF arasında stratejik nitelikli bir konu olma özelliği taşımakta ve karşılıklı bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. Enerji bağlamı bu konular siyasi, ekonomik ve askerî konulara da sirayet eden güvenlik konularını da içine almaktadır. Enerji güvenliği jeopolitik meselelerin en önemli konularından biri olarak masanın üzerindeki yerini önümüzdeki yüzyılda da alacaktır. Aktörlerin rekabet değil işbirliği esasına dayanan stratejiler geliştirmeleri yeni güvenlik sorunlarının oluşmasını engelleyecek, var olan sorunların çözümüne de önemli katkılar sağlayacaktır.

Dr. Ufuk Cerrah, 09 Ocak 2018, Balgat/Ankara